

Opintoraportti Helsingin Sanomain Säätiölle

Lukuvuosi 2016-2017 Pietarin Eurooppalaisessa yliopistossa

Opiskelin Helsingin Sanomain Säätiön ensimmäisenä toimittajastipendiaattina Pietarin Eurooppalaisessa yliopistossa syyskuusta 2016 toukokuuhun 2017.

Lukuvuotta varjosti koko Eurooppalaisen yliopiston eloonjäämistäistelu, josta olen kirjoittanut paljon Stipendiblogissa (www.stipendiblogi.fi). Niinpä tässä raportissani keskityn lähinnä siihen, mitä itse yliopiston akateeminen opetus antoi minulle.

Stipendin ehtojen mukaan en tehnyt mitään varsinaista tutkintoa enkä kirjoittanut MA-loppututkielmaa, mutta suoritin kuitenkin samoja kursseja ja tein samoja kurssitöitä kuin muutkin opiskelijat.

Syyslukukaudella opiskelin seuraavat isommat kokonaisuudet (kurssien nimet ovat tässä osittain vapaasti muotoiltuna niiden pääasiallisen sisällön mukaan):

- 1) Venäjän ulkopoliitiikka ja ulkosuhteet
- 2) Entisen Neuvostoliiton konfliktit ja terrorismi
- 3) Yhteistyö ja konfliktit Euraasiassa: kansainvälisten konfliktien syntymekanismit ja konfliktien estäminen
- 4) Orientalismi Neuvostoliitossa: Miten neuvostovalta alisti reuna-alueidensa islamilaisia kansoja.

Kevätlukukaudella suoritin puolestaan seuraavat kokonaisuudet:

- 1) Venäjän tsaarinvallan viimeiset ajat ja neuvostovallan alku
- 2) Entisen Neuvostoliiton alueen poliittiset prosessit ja vallanvaihdokset
- 3) Neuvostoliiton juutalaisten kohtalo
- 4) Neuvostoihmisen arki ja kulttuuri.

Opintojen aikana tein useita pieniä tutkielmia ja kurssitöitä, joiden aiheet sain valita varsin vapaasti sen mukaan, että niistä olisi mahdollisimman paljon hyötyä myös jatkossa oman toimittajan ammattini kannalta.

Syyslukukaudella tein muun muassa pienen tutkielman maailmanlaajuisesta terrorismin datapankista (GTD, Global Terrorism Database). Tutkielmasta oli hyötyä monella tasolla, sillä palattuani nyt takaisin toimittajan töihin pystyn parhaillaan hyödyntämään sitä erään tulevan lehtiartikkelini valmistelussa.

Tein syksyn aikana myös tutkielman väitetystä median ja terroristien keskinäisestä ”symbioosista”, jossa yritin etsiä keinoja, joilla journalistit voisivat välttää joutumisen terroristien hyväksikäyttämäksi ja yhdeksi heidän ”aseistaan”. Tähän ongelmaan suomalainenkin media joutuu törmäämään entistä useammin eikä siihen ole olemassa yksiselitteisiä vastauksia. Internet ja älypuhelimet ovat muuttaneet journalistista työtä niin, että

toimittajien on entistä vaikeampi toimia jonkinlaisina tiedonvälityksen ”portinvartijoina”, kun erilaista tietoa, disinformaatiota ja huhuja leviää joka tapauksessa internetin uutissivustoilla, valeuutissivustoilla sekä sosiaalisessa mediassa. Kaiken tämän keskellä terroristien on myös entistä helpompi hyödyntää mediaa heidän viestiensä välittäjänä, pelon lietsojana ja oman ideologiansa levittäjänä. Aihepiirin pohtiminen oli hyödyllistä ja uskoisin, että onnistuin löytämään myös muutamia aivan konkreettisia keinoja sekä lähestymistapoja, joista tulee olemaan hyötyä jatkossa myös omassa työssäni siinä vaiheessa, kun eteeni tulee seuraava terrori-isku raportoitavaksi jostain päin maailmaa.

Orientalismin kurssilla tutkin 1980-luvulla valmistunutta propagandaelokuvaa, jossa yritettiin esittää monin eri tavoin, kuinka hyvin islaminuskoisilla ihmisillä oli asiat Neuvostoliitossa. Tosiasiassa tilanne oli heidän arkielämässään kuitenkin hyvin toisenlainen, sillä neuvostovalta suhtautui muslimeihin epäluuloisesti ja pyrki kaikin tavoin pitämään heidät alistetussa asemassa.

Konfliktien syntyä käsittelevällä kurssilla kirjoitin esseen siitä, miksi Venäjän ja lännen suhteet ovat tällä hetkellä niin huonossa tilassa ja mitä siitä voi seurata. Avainseikka huonojen suhteiden taustalla on Venäjän laajasti korostama väite siitä, että länsi petti Venäjän lupaamalla Mihail Gorbatshoville Itä-Saksan luhistumisen ja Saksan yhdistymisen yhteydessä vuosina 1989-1990, että Nato ei tulisi laajenemaan itään. Omassa esseessäni kritisoin tätä Venäjän tulkintaa ”petetystä lupauksesta”, sillä jos jokin suullinen lupaus oli Gorbatshoville ehkä annettukin, niin tuolloin kukaan ei osannut arvata, että koko Neuvostoliitto lakkaisi olemasta noin kahden vuoden kuluttua noista neuvotteluista, mikä muutti tilanteen monella tapaa täysin uudeksi.

Kevätlukukaudella tein tutkielman taidemaalari Ilja Repinin elämästä itsenäisessä Suomessa. Hyödynsin tutkielmassani Suomen Kansallisarkiston Repin-kansion dokumentteja, jotka paljastavat yksityiskohdat siitä kullissien takaisesta taistelusta, mikä käytiin juuri itsenäistyneen Suomen ja Neuvostoliiton välillä Repinin kohtalosta. Suomen Etsivä Keskuspoliisi vakoili Repiniä ja tarkkaili hänen luonaan käyneitä neuvostodelegaatiota, jotka houkuttelivat häntä palaamaan Leningradiin. Neuvostoliitossa puolestaan levitettiin propagandistista mielikuvaa siitä, että Repin oli jäänyt Suomeen rajojen sulkeuduttua käytännössä valkoisten vangiksi ja että hänen elämänsä viimeiset vuodet Suomessa olivat yhtä nälkää ja kärsimystä.

Esitin kurssityöni valvojalle, että Repinin elämän viimeiset vuodet Suomessa (vuodesta 1917 alkaen aina hänen kuolemaansa asti 1930) olisivat ehdottomasti tarkemman tutkimuksen arvoinen kohde, sillä molemmissa maissa tuntuu olevan tästä aiheesta joko hyvin niukasti tietoa tai sitten tieto on poliittisesti erittäin väritynyttä. Aihe saattaisi sopia myös yhteiseksi tutkimuskohteeksi joillekin suomalaisille ja venäläisille opiskelijoille tai tutkijoille. Professori piti ehdotustani kiinnostavana, joten on mahdollista, että hän saattaa suositella tätä aihetta jatkossa opiskelijoilleen laajemman tieteellisen työn teemaksi.

Juutalaisten kohtaloa käsittelevän kurssin aikana tutkin kahta erilaista propagandafilmiä, joissa mainostettiin Birobidzhania (Venäjän Kaukoidässä sijaitsevan Juutalaisten autonomisen alueen pääkaupunki) todellisena paratiisina venäjänjuutalaisille. Ensimmäinen filmi oli 1930-luvun legendaarinen elokuva ”Onnen etsijät”, joka kertoo Birobidzhaniin ulkomailta muuttavista juutalaisista ja heidän uudesta onnestaan. Toinen filmi oli vuonna 2014 valmistunut dokumenttielokuva, joka kertoo Venäjällä parhaillaan käynnissä olevasta presidentti Vladimir Putinin tukemasta ohjelmasta, jonka avulla ulkomailta asuvia venäläisiä yritetään houkutella muuttamaan takaisin Venäjälle. Myös tässä tuoreessa dokumentissa käsiteltiin Birobidzhania, ja oli kiinnostavaa huomata,

kuinka samanlaisia propagandatekniikoita käytettiin molemmissa filmeissä ihmisten vakuuttamiseksi ja manipuloimiseksi.

Entisen Neuvostoliiton vallanvaihtoprosesseja käsittelevälle kurssille tein tutkielman, joka käsitteli presidentti Vladimir Putinin muodonmuutosta entisestä KGB:n agentista demokratiamieliseksi poliitikoksi ja kaupunginjohtaja Anatoli Sobtshakin avustajaksi vuoden 1990 aikana. Halusin selvittää, mitä eri lähteet kertovat Putinin poliittisen uran ensiaskeleista ja siitä, mikä oli KGB:n mahdollinen rooli kaiken taustalla. Kuten arvata saattaa, lopullista totuutta tähänkään asiaan ei voi saada, sillä Venäjän turvallisuuspalvelun arkistot eivät avautune koskaan. Tulin selvittelyjeni jälkeen kuitenkin siihen lopputulokseen, että Putin ei koskaan irtautunut täysin KGB:stä ja KGB joko ainakin sieti tai jopa aktiivisesti tuki hänen poliittista uraansa alusta alkaen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita vielä sitä, että presidentti Putin olisi ollut jonkinlainen KGB:n suunnitelma alusta alkaen, sillä niin taitavaa ja kauaskantoista suunnitelmaa tuskin hekään olisivat pystyneet toteuttamaan.

Neuvostoihmisen arkea ja kulttuuria käsittelevän kurssin lopputyöksi valmistelin esitelmän omasta toimittajanurastani ja kokemuksistani Neuvostoliitossa ja Venäjällä. Keräsin erilaisia artikkeleitani ja vanhoja valokuvia vuodesta 1990 alkaen ja kerroin niiden avulla omia muistikuviani siitä, kuinka venäläinen yhteiskunta on muuttunut vuosien saatossa. Esitelmäni olivat kuuntelemassa paitsi omat opiskelijakaverini niin myös muutamat aivan ulkopuoliset henkilöt, sillä esitys pääsi yhdeksi julkiseksi esitelmäksi yliopiston iltaluentojen sarjaan.

Kaikkineen vuosi oli hyödyllinen ja kiinnostava, mutta varsin työntäyteinen, joten niin sanotuista vapaan opiskelijaelämän iloista nauttiminen jäi aika vähiin. Opintojen ohessa kävin myös pietarilaisella Fontanka- uutissivustolla radio- ja videokommentaattorina ilman korvausta useita kertoja, mikä oli hyvä keino pysyä ajan tasalla uutismaailman tapahtumista.

Uskon, että opintovuodestani ja sen aikana mieleen jääneistä tiedonmuruksista on jatkossa vielä monta kertaa hyötyä toimittajan työssäni, mikä olikin opintojeni päätarkoitus. Jatkossa minun on myös paljon helpompi löytää itselleni hyviä haastateltavia Venäjän tiedemaailman piiristä, sillä saatan aina kysyä neuvoa ja hyviä kontakteja joiltakin vanhoilta opettajiltani ja professoreiltani.

Arja Paananen